

ANDRZEJ GACA

ORCID: 0000-0001-5051-3486

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
agaca@umk.pl

Kodeks Duński króla Chrystiana V (*Danske Lov*) z 1683 roku. Jego miejsce w dziejach europejskich kodyfikacji czasów nowożytnych

W 2023 roku minęła 340. rocznica wejścia w życie Kodeksu króla Chrystiana V (*Danske Lov*, dalej: DL) wydanego w 1683 roku, który znosząc ostatecznie dotychczasowy partykularyzm, wprowadził jedność prawa na całym obszarze duńskiej monarchii. Zastąpił obowiązujące wcześniej w Danii późnośredniowieczne prawa dzielnicowe oraz późniejsze zbiory praw (ordonanse, recesy i rozporządzenia królewskie) wydawane przez duńskich monarchów, zwłaszcza od XVI do XVII wieku¹. Wielu historyków twierdzi, że stworzenie DL stanowiło największe i zarazem najtrwalsze dzieło absolutnej monarchii duńskiej, wprowadzonej na początku drugiej połowy XVII stulecia².

¹ Wydanie DL oznaczało likwidację feudalnego partykularyzmu prawnego i unifikację prawa w monarchii duńskiej. Stosowane dotychczas rozproszone i zróżnicowane prawa zwyczajowe poszczególnych dzielnic oraz liczne, często sprzeczne ze sobą normy stanowione, zastąpione zostały jednolitym zbiorem praw, obowiązującym na terenie całego Królestwa, z wyjątkiem Jutlandii Południowej, gdzie nadal obowiązywało Prawo Jutlandzkie Waldemara II z 1241 roku. Powstanie Kodeksu oznaczało zatem zerwanie z nadmiarem przestarzałych, nierzadko, zasad prawnych i ich wzajemną często niezgodnością.

² Najpełniejszym, jak dotąd, źródłem wiedzy poświęconemu DL jest wśród najnowszych publikacji *Księga pamiątkowa opublikowana w Danii* (Kopenhaga 1983) pod redakcją prof. D. Tamma z okazji trzechsetlecia wydania Kodeksu: *Danske og Norske Lov i 300 år*, zawierająca 25 szkiców głównie autorstwa badaczy skandynawskich. Słowo wstępne do niej napisała królowa Danii, Małgorzata. Natomiast zagadnienie wprowadzenia absolutyzmu omówione jest dość szeroko w wielu

Prace nad tą kodyfikacją, rozpoczęte w 1661 roku, trwały ponad 20 lat. Kodeks Duński Chrystiana V, zawierający łącznie 1745 artykułów, podzielony został na sześć ksiąg poświęconych kolejno: prawu procesowemu, kościelnemu, osobowemu, morskiemu, zobowiązań i rzeczowemu oraz karnemu. W zbiorze rzadko występują pojęcia ogólne i definicje — nadal dominuje kazuistyka, przy czym często podkreśla się zarazem, że DL zredagowane było prostym, jasnym, dla wszystkich zrozumiałym językiem, by każdy mógł bez trudności zapoznać się z jego treścią. Czyniło to obowiązujące prawo bardziej dostępne, stanowiąc dodatkową gwarancję bezpieczeństwa prawnego.

W literaturze często podkreśla się, że DL oparte zostało nieomal wyłącznie na rodzimej tradycji prawnej, chociaż w pojedynczych przypadkach poszczególnych postanowień Kodeksu można mówić o zapożyczeniach z praw obcych, między innymi ze szwedzkiego, z norweskiego, niemieckiego, francuskiego, rzymskiego³. Dlatego DL było znakomitą podstawą dla dalszego rozwoju prawa duńskiego. Ten nieznaczny wpływ obcych praw na ostateczny kształt DL nie był jednak dziełem przypadku.

opracowaniach historii Danii i historii jej ustroju; zob. np. *Danmarks Historie*, red. J. Danstrup, H. Koch, t. 8, oprac. G. Olsen, København 1964, s. 19 n.; *Schultz Danmarkshistorie*, t. 3, red. A. Friis *et al.*, København 1949, s. 336 n. Wśród prac monograficznych wymienić należy zwłaszcza: J.A. Fridericia, *Adelsvaeldens sidste dage*, København 1894; J.A. Fridericia, *Frederik III og Enevaeldens Indførelse*, „Historisk Tidsskrift” 5, 1886–1887, 6, z. 5, s. 715–817; Ch. Bruun, *Enevaeldens Indførelse i Danmark og Kongelovens Tilblivelse*, København 1887; Ch. Bruun, *Et Bidrag til den rette Forstaaelse af Enevaeldens Indførelse i Danmark 1660*, „Historisk Tidsskrift” 5, 1880–1881, 2, s. 635–700; A. Gaca, A. Jagielski, *Wprowadzenie absolutyzmu w Danii i wydanie „Prawa królewskiego” (Kongeloven) w roku 1665*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 51, 1999, s. 431–443, zwł. s. 431, przyp. 4.

³ Kodeks Chrystiana V zawierał pewną liczbę nowych postanowień, które nie wywodziły się ze starszego duńskiego prawa. Zarówno w tych przypadkach, jak i tam, gdzie dokonywano modyfikacji obowiązujących postanowień, wykorzystane zostały niekiedy obce prawa jako źródła. W ten sposób zapożyczono ponad 30 artykułów z *Christian IV's Norske Lov* z 1604 roku. Spośród norweskich źródeł wymienić należy również Ordonans kościelny (*Kirkeordinans*) z 1603 roku, którego przeszło 15 artykułów wykorzystano do opracowania ponad 90 artykułów II księgi *Danske Lov*. Szczególny jednak wpływ obcych praw stwierdzić można w IV księdze DL *O prawie morskim*. W tej księdze duńską podstawą było *Prawo morskie* Fryderyka II z 1561 roku, solidnie uzupełnione i zmodyfikowane pod wpływem oddziaływania szwedzkiego prawa morskiego (*Svensk Soret*) z 1667 roku, różnych praw hanzeatyckich i częściowo francuskiego Ordonansu o marynarce z 1681 roku. Wreszcie około 40 artykułów DL wskazuje na pokrewieństwo z prawem rzymskim. W kwestii tych postanowień trudno z reguły mówić o bezpośrednim zapożyczeniu z prawa rzymskiego. Większość bowiem postanowień, które nie wywodziły się ze starszych duńskich praw, została oparta na prawie zwyczajowym i wyrokach sądowych i właśnie za pośrednictwem niejako prawnych zwyczajów i praktyki nieliczne instytucje rzymskie przeniknęły najczęściej do *Danske Lov*. Bezpośrednie natomiast oddziaływanie rzymskiego prawa wystąpiło tutaj w bardzo ograniczonym zakresie; A. Gaca, *Kodeks Duński króla Chrystiana V z roku 1683*, Toruń 1992, s. 57; por. O. Fenger, *Romeret o Norden*, København 1974; S. Iuul, *Forelaesninger over Hovedlinier i Europaeisk Retsudvikling fra Romeretten til Nutiden*, København 1970.

Zasadnicze zmiany ustrojowe, jakie nastąpiły po roku 1660, które zapoczątkowały wprowadzenie absolutyzmu w Danii, dały kolejny silny impuls do rozpoczęcia prac nad powszechną kodyfikacją, wspólną dla całego królestwa. Król Fryderyk III (1648–1669), po zastąpieniu monarchii elekcyjnej dziedziczną, otworzył drogę do rozwoju absolutyzmu w Danii, podejmując zarazem inicjatywę reformy dotychczasowego systemu prawa sądowego w swoim państwie.

Realizując przynajmniej po części ten zamiar, skierował 12 stycznia 1661 roku memoriał do Kolegium Państwa, zawierający przede wszystkim postulat stworzenia nowego prawa procesowego oraz zebrania i rewizji pozostałych, dotychczas obowiązujących w Danii norm prawnych. Z wyjątkiem zatem postępowania sądowego, pozostała część zbioru miała mieć pierwotnie przede wszystkim charakter kompilacji obowiązujących praw, poprawionych z uwzględnieniem dokonanej wcześniej transformacji ustrojowej⁴.

Po upływie pięciu lat prac nad przyszłym kodeksem, w kwietniu 1666 roku, duński monarcha nakazał członkom kolejnej, trzeciej Komisji Prawnej, oprócz kompilacji całego spisanego prawa duńskiego, jego usystematyzowanie i modyfikację pod względem językowym, z pominięciem tych postanowień, które — jak postulował już wcześniej we wspomnianym memoriale z 1661 roku — sprzeczne są z władzą dziedziczną króla. Pierwotnie zrewidowane miały zostać tylko te postanowienia zawarte w prawach zwyczajowych, ustawach, recesach i rozporządzeniach, które nie były zgodne z nowymi zasadami ustrojowymi⁵.

Wprawdzie myśl o powszechnej kodyfikacji zrodziła się stosunkowo wcześnie (1663), lecz dopiero tak zwany Pierwszy Projekt (z końca 1669 roku) — autorstwa Rasmusa Vindinga — oznaczał próbę realizacji idei ponownego opracowania i skodyfikowania całego obowiązującego prawa, której orędownikiem był Peder Lassen, sędzia Sądu Najwyższego. Mający rozległą wiedzę prawniczą zdobytą poza granicami Danii, był autorem przygotowywanego projektu prawa procesowego, w którego niektórych fragmentach powoływał się na prawo rzymskie jako podstawę przedstawionych propozycji nowych postanowień⁶.

W istocie zatem, to nie uczeni prawnicy, tacy jak między innymi Lassen, Peder Scavenius czy Henryk Ernst — członkowie kolejnych komisji prawnych — mieli zasadniczy wpływ na stworzenie projektu DL, lecz Vinding, popierany przez, mającego duże wpływy na dworze królewskim, Pedera Schumachera, późniejszego hrabiego Griffenfelda⁷. Fakt, że twórcą Pierwszego Projektu, tworzącego

⁴ A. Gaca, *Kodeks...*, s. 39–40.

⁵ Proces tworzenia DL trwał ponad 22 lata. Najbardziej znaczącą pracą poświęconą temu zagadnieniu jest do dzisiaj *Forarbejderne til Kong Krystian V. s Danske Lov*, wyd. V.A. Secher, Ch. Stöchel, t. 1–2, København 1891–1894, s. 612+XII i 596+VI; z nowszych opracowań zob. S. Juul, *Kodifikation eller Kompilation? Christian V's Danske Lov paa baggrund af aeldre Ret*, København 1954, s. 5–81.

⁶ *Dansk Biografisk Lexikon*, wyd. C.F. Bricka, t. 10, København 1898, s. 116–119.

⁷ *Dansk Biografisk Lexikon*, wyd. C.F. Bricka, t. 15, København 1901, s. 371–388.

właściwą podstawę do opracowania przyszłej kodyfikacji, był Vinding, który wiedzę prawniczą zdobył przede wszystkim przez praktykę sądową, wywarł istotny wpływ na zakres źródeł wykorzystanych w jego projekcie, a przez to, także na ostateczny kształt *Danske Lov*⁸.

Podstawowym rodzimym źródłem DL, obok *Recesu koldyńskiego* z 1558 roku i *Wielkiego Recesu Chrystiana IV* z 1643 roku, było Prawo Jutlandzkie Waldemara II (*Jyske Lov*, dalej: JL) z 1241 roku. Zostało ono przejęte nieomal *in extenso*, oczywiście w zmodyfikowanej formie językowej. Wiele tytułów poszczególnych rozdziałów *Danske Lov* pochodzi z *Jyske Lov*. Często rozdziały te rozpoczynały się postanowieniami z JL, tworząc niejako prolog do całego rozdziału. Postanowienia przejęte z późniejszych praw umieszczone są na ogół za artykułami JL, w mniej lub bardziej luźnym powiązaniu.

Chociaż zatem zmiana koncepcji z kompilacji na rzecz, przynajmniej częściowej, rewizji obowiązujących praw znacząco wpłynęła na zakres wykorzystania JL, to nadal pozostało ono na pierwszym miejscu wśród praw dzielnicowych, potraktowanych jako materiał źródłowy do DL. Pozostałe prawa dzielnicowe zostały wykorzystane przy opracowaniu niektórych artykułów Kodeksu Duńskiego. Prawo Skanii (*Skånske Lov*) posłużyło do opracowania około 30 artykułów DL, Prawo zelandzkie Waldemara (*Valdemars sjællandske Lov*) — około 15 i Prawo zelandzkie Eryka (*Eriks sjællandske Lov*) — ponad 40 artykułów.

Duński Kodeks króla Chrystiana V pod wieloma względami znacznie wyprzedzał swoją epokę, wprowadzając zasady, które upowszechniły w Europie dopiero kodyfikacje wieku Oświecenia. Likwidacja feudalnego partykularyzmu, unifikacja prawa na obszarze całego państwa⁹, dążenie do realizacji idei zupełności kodeksu (stąd między innymi wysoka ocena DL przez twórcę nowoczesnego pojęcia kodyfikacji Jeremiasza Bentham), zerwanie z relikami stanowości w prawie karnym i przyjęcie zasady równości wszystkich wobec prawa, zagwarantowanie Duńczykom wolności osobistej, humanitarny, w porównaniu z innymi ówczesnymi prawami charakter, czy wreszcie znaczne skrócenie i przyspieszenie postępowania procesowego — to tylko niektóre cechy tego znakomitego pomnika duńskiej myśli prawniczej.

⁸ Rasmus Vinding (1615–1685) w młodości wydawał za granicą pismo polityczne, w którym optował na rzecz władzy dziedzicznej króla i przeciw zasadom elekcji. W latach 1638–1640 studiował filologię klasyczną we Francji i w Holandii. W 1640 roku został rektorem Akademii w Søro, a w 1648 roku profesorem języka greckiego na Uniwersytecie w Kopenhadze, gdzie od 1661 roku wykładał również historię i geografii. Pełnił między innymi funkcję asesora, a następnie referendarza w Sądzie Najwyższym; *Dansk Biografisk Lexikon*, wyd. C.F. Bricka, t. 19, København 1905, s. 26–30.

⁹ Powstanie DL oznaczało likwidację feudalnego partykularyzmu prawnego i unifikację prawa w monarchii duńskiej. Stosowane dotychczas rozproszone i zróżnicowane prawa zwyczajowe poszczególnych dzielnic oraz liczne, często sprzeczne ze sobą, normy stanowione, zastąpione zostały jednolitym zbiorem praw, uchylającym moc obowiązującą innych źródeł w tych gałęziach prawa, które regulował. Nadto wydanie Kodeksu oznaczało zerwanie z istniejącym nadmiarem przestarzałych nierzadko zasad prawnych i ich wzajemną niezgodnością.

Warto podkreślić, że jednym z głównych celów twórców omawianego kodeksu było zerwanie z dotychczasowym stanem niepewności prawnej przez dostarczenie rozstrzygnięć wszystkich możliwych do przewidzenia przypadków, które mogły wystąpić w stosunkach prawnych między poddanymi duńskiego monarchy zarówno w zakresie prawa materialnego prywatnego oraz karnego, jak i procesu. Oznaczało to w praktyce realizację idei zupełności kodeksu, która stanowiła jeden z podstawowych postulatów kodyfikacyjnych epoki Oświecenia.

Realizacja tej idei przyczyniła się zresztą do bardzo wysokiej oceny DL przez, wspomnianego już twórcę nowoczesnego pojęcia kodyfikacji, Benthama, uznającego ideę zupełności za najwyższy przymiot dobrego zbioru praw. Porównując cztery kodyfikacje, uważane przez ich twórców w założeniu za pełne i całkowite, to jest kodeksy szwedzki (1734), pruski (1751), piemoncki (1770) i *Danske Lov*, uznał Kodeks Duński Chrystiana V za najlepszy i najbardziej znaczący spośród wszystkich pełnych kodyfikacji¹⁰.

O zainteresowaniu i wysokiej jego ocenie, również poza granicami Danii, świadczyć mogą próby wykorzystania niektórych jego postanowień jako wzorców do opracowania prawa rodzimego, między innymi w Rosji, Prusach i Polsce¹¹. Nadto DL wywarło wpływ na prawo w Szlezewiku, Islandii i duńskich koloniach. Jego norweska przeróbka (*Norske Lov*) wydana w 1687 roku obowiązuje częściowo do dnia dzisiejszego w Norwegii.

Jak zostało wcześniej powiedziane, o wartości i znaczeniu (by nie powiedzieć wręcz „fenomenie”) Kodeksu świadczyć może to, że większość jego artykułów zachowała moc obowiązującą około 200 lat, a pewna ich — choć stosunkowo niewielka część — obowiązuje do dziś (to jest po blisko 250 latach) i jest nadal stosowana przez sądy duńskie. Aktualne są także niektóre zasady prawne w nim zawarte¹². Złożyło się na ten przypadek „długowieczności” owej siedemnastowiecznej kodyfikacji wiele przyczyn.

¹⁰ W. Wagner, *Danske Lov og dansk lovgivning i europæisk ramme*, [w:] *Danske og Norske Lov I 300 år*, red. D. Tamm, København 1983, s. 236 n.

¹¹ W kwestii Rosji zob. zvl. C. Petersen, *Användningen av dansk och svensk rätt i Peter den stores lagkommission, 1720–1725*, [w:] *Danske...*, red. D. Tamm, s. 369–404. Częściowo zagadnieniu zastosowania prawa duńskiego w pracach kodyfikacyjnych cara Piotra I poświęcona jest publikacja rosyjskiego historyka V.L. Latkina, *Zakonodatelnnye komissii v Rosii v XVIII stoletii*, Petersburg 1887. Próba stworzenia przez króla Prus, Fryderyka Wilhelma I Prawa krajowego na podstawie *Danske Lov* (1713) zob. F. Holtze, *König Christian's V Dänisches Gesetz als Vorbild für die preussische Justizreform 1713*, Schriften Vereins für die Geschichte Berlins, Berlin 1893, z. 30, s. 41–66. W kwestii ewentualnego wykorzystania postanowień DL jako wzoru do tworzenia prawa rodzimego w Polsce podstawowym źródłem są materiały związane z dziejami projektu *Zbioru praw sądowych* Andrzeja Zamoyskiego, stanowiącego jedną z ostatnich prób skodyfikowania prawa polskiego w okresie przedrozbiorowym, zob. A. Gaca, *Kodeks...*, s. 135–136; A. Gaca, *Danske Lov i Polen. Et rids af problemstillingen*, [w:] *Danske...*, red. D. Tamm, s. 405–416.

¹² Mówiąc o wiekach XVIII i XIX, należy zwłaszcza pamiętać, że były to stulecia, w których na naszym kontynencie rozwijały się nowe idee, między innymi prawa natury, szkoły historycznej czy szkoły pozytywizmu prawnego, wywierające znaczący wpływ na wydawane wówczas kodyfikacje.

Jedną z nich było to, że twórcy DL kodyfikując wszystkie ważniejsze działy obowiązującego prawa, zrezygnowali z włączenia do Kodeksu tych postanowień, które dotyczyły *Politi*. Terminu *Politi* używano przede wszystkim w odniesieniu do prawodawstwa mającego na celu zabezpieczenie ładu i porządku w państwie. Dotychczasowe tak zwane prawodawstwo policyjne obejmowało nie tylko przepisy *stricte* porządkowe, ale i liczne normy z zakresu prawa konstytucyjnego, administracyjnego, gospodarczego, skarbowego, handlowego, podatkowego itp.

W przedmowie do DL znaleźć można następujące wyjaśnienie:

w Kodeksie tym opuszczono również to, co policji właściwie dotyczy, w materii, w której żadne stałe prawa lub zarządzenia nie mogą być czynione, lecz które na podstawie okoliczności i innych zmian ustanawiać należy, a z takiej też przyczyny takie zmienne prawa i zarządzenia (które jednak mają być ściśle przestrzegane, aż do chwili, kiedy inne zostaną zarządzone) w odrębnej księdze zwanej Prawem policyjnym (*Politi-Ordnng*) mają być spisane, a nie wprowadzone i pomieszczone z tym prawem, które w naszym Duńskim Królestwie ma na zawsze pozostać¹³.

Jak zatem wynika z tej przedmowy, prawodawca świadomie wyłączył z Kodeksu to, co dotyczy *Politi*, by uchronić tekst ustawy przed zbyt rychłą dezaktualizacją zawartych w niej przepisów. Zabieg ten miał nadać dziełu Chrystiana V już w czasie jego wydawania charakter trwały i niezmienny.

Można uznać, że cel ten został w dużej mierze osiągnięty. Wprawdzie w okresie absolutyzmu dochodziło do częstych przypadków zawieszania ważności wielu postanowień DL, w wyniku wydawania licznych rozporządzeń królewskich i stosowanej przez monarchów praktyki dyspensacyjnej, jednakże oryginalny tekst kodyfikacji pozostawał nadal niezmienny. W miarę jednak upływu czasu i rozwoju stosunków społeczno-gospodarczych pojawiało się w praktyce sądowej coraz więcej pytań, co do których Kodeks nie zajmował stanowiska bądź na które trudno było sformułować jednoznaczną odpowiedź na podstawie tylko jego postanowień.

W istocie niespełna kilkadziesiąt lat po jego wydaniu okazało się, że Kodeks Chrystiana V stawał się z czasem stopniowo niepełny i przestarzały. W wiekach XVIII i XIX sądy, zwłaszcza Sąd Najwyższy, tworzyły w drodze praktyki nowe prawo oraz zasady prawne, szczególnie w zakresie prawa prywatnego. W kwestii prawa karnego to dążenie do uwzględnienia poglądów czołowych humanitarystów spowodowało wydanie w Danii już w XVIII wieku wielu postępowych aktów prawnych odzwierciedlających nowe idee, uzupełniających przepisy *Danske Lov*.

Te właśnie okoliczności sprawiły, że w latach trzydziestych XVIII wieku zaczęto rozpatrywać możliwość rewizji Kodeksu. Prace nad rewizją, zapoczątkowane w 1737 roku, z udziałem bardzo wielu wybitnych duńskich prawników, trwały do końca XVIII wieku, nie przyniosły jednak oczekiwanych rezultatów¹⁴.

¹³ Przedmowa do DL według wydania S. Juula z 1949 roku, pkt 18–20.

¹⁴ W miarę narastania trudności z interpretacją poszczególnych przepisów DL w warunkach innych niż te, w których Kodeks powstał, coraz poważniejszą rolę zaczęły odgrywać komenta-

Mimo wydania w wieku XVIII znacznej liczby praw i rozporządzeń, będących niejako uzupełnieniem DL, Kodeks pozostawał zatem jeszcze w pierwszej połowie XIX stulecia podstawą istniejącego w Danii porządku prawnego. W istocie dopiero w drugiej połowie XIX wieku nasilił się proces swoistej „dekodyfikacji” *Danske Lov*, w którego wyniku jego poszczególne części zaczęły formalnie tracić moc obowiązującą.

W 1866 roku wydano nowe prawo karne (*Straffelov*), które pozbawiło ważności większość artykułów VI księgi *Danske Lov*. Prawo morskie z 1892 roku uchyliło moc obowiązującą prawie całej IV księgi, a prawo procesowe (*Retsplejelov*) z 1916 roku wyparło zdecydowaną większość postanowień I księgi *Danske Lov*. Większe fragmenty pozostałych ksiąg Kodeksu w drugiej połowie XIX wieku straciły moc obowiązującą, między innymi artykuły dotyczące opieki, większość postanowień z zakresu prawa osobowego, małżeńskiego i spadkowego.

Przegląd wyroków sądowych z ostatnich lat pozwala na stwierdzenie, że w praktyce sądów duńskich cytowane są przede wszystkim postanowienia odnoszące się do majątku i własności. Również w stosunku do wielu postanowień dotyczących Kościoła można uznać, że mają one nadal zastosowanie w Danii. Przyjmuje się, że około 70 artykułów DL zachowało moc obowiązującą do dziś. Większość z nich pochodzi z II księgi, zawierającej prawo kościelne, oraz z V księgi (między innymi postanowienia dotyczące się zobowiązań, zastawu, najmu, rzeczy znalezionych, pszczoł i dzikich zwierząt oraz długów).

Pytaniem, które zadaje się nierzadko jeszcze dzisiaj, zarówno w kręgach duńskich praktyków, jak i historyków oraz historyków prawa jest: jakie postanowienia DL mają nadal moc obowiązującą w Danii? Co znamienne, nawet w przedmowach oficjalnych zbiorów praw obowiązujących obecnie w Danii, zawierających te artykuły DL, które mogą posiadać ciągle moc obowiązującą, umieszcza się zarazem zastrzeżenie, że w wielu przypadkach nie można z pewnością stwierdzić, czy dane postanowienie DL lub jego część nadal obowiązuje¹⁵.

Naturalnie Kodeks Chrystiana V, jak zostało wcześniej powiedziane, podlegał, poczynając już od roku 1683, procesowi swoistej „dekodyfikacji”. Wprawdzie tekst ustawy, zgodnie z wolą jego twórcy, nie był w kolejnych wydaniach przedmiotem rewizji i nowelizacji, zachowując swój oryginalny kształt do chwili obecnej, jednakże zmieniał się stopniowo zakres mocy obowiązującej poszczególnych jego postanowień. Niektóre z nich zostały po upływie pewnego czasu wyraźnie uchylone, inne można uznać za odrzucone, jako sprzeczne z postanowieniami zawartymi w późniejszych ustawach. Liczne artykuły wyszły z użycia wkrótce po wydaniu Kodeksu albo, jak się przypuszcza, nie były nigdy stosowane w praktyce, tak że mogą być obecnie uznane za odrzucone przez *desuetudo iuris*.

rze do niego, a zwłaszcza dzieła C.B. Bronsona (wyd. 1791–1801), C.D. Hedregaarda (1771–1775) i P.K. Trojela (1780–1781).

¹⁵ Zob. np. przedmowę do *Juristforbundets Lovsamling*, red. E. Harboe-Jepsena, København 1973.

Wreszcie wiele postanowień DL może być dzisiaj potraktowanych co najmniej jako wyraz dotychczas uznawanej powszechnie zasady prawnej. Zapoznanie się z praktyką sądową i przegląd literatury prawniczej ostatnich dziesięcioleci wskazuje, że obecnie tylko pojedyncze artykuły DL są cytowane jako obowiązujące normy prawne, podczas gdy jeszcze na przełomie XIX i XX wieku znaczna część artykułów DL pozostawała w Danii w użyciu.

Jak już zaznaczono, trudno dziś jednoznacznie stwierdzić, które postanowienia DL pozostają nadal w użyciu. Stig Iuul w swoim wydaniu *Danske Lov* z roku 1949 (do chwili obecnej — ostatnim), opartym na wydaniu Vilhelma A. Sechera z 1911 roku, próbował wskazać te postanowienia, które mogłyby w całości lub części znaleźć zastosowanie w praktyce¹⁶. Jednakże od roku 1949 zaszły dalsze zmiany dotyczące zakresu obowiązywania *Danske Lov*.

Próby określenia zakresu obowiązywania DL podjął w 1983 roku Ditlev Tamm, zamieszczając w redagowanej przez siebie księdze pamiątkowej *Danske og Norske Lov i 300 år*, te postanowienia, które według niego należy traktować jako nadal obowiązujące i stosowane w praktyce. W przeciwieństwie do Iuula wykazał on mniejszą skłonność, by decyzję co do mocy obowiązującej wielu postanowień — w przypadkach wątpliwych — rozstrzygać na korzyść *Danske Lov*.

Konkludując, należy przytoczyć słowa Tammy, który stwierdza w swojej pracy:

najbardziej zadowalającym rozwiązaniem dla rozstrzygnięcia tego, jakie postanowienia *Danske Lov* można uznać za nadal obowiązujące, byłoby pozwolić specjalnie powołanej, kompetentnej komisji dokonać wnikliwej analizy Kodeksu i w stosunku do każdego postanowienia, które nie zostało wyraźnie zawieszone albo pozbawione znaczenia, zająć stanowisko wobec dalszej jego ważności¹⁷.

Mówiąc o „długowieczności” postanowień zawartych w DL w szerszym tego słowa znaczeniu, nie należy zapominać, że wiele z nich miało znacznie starszy rodowód, sięgający przynajmniej pierwszej połowy XIII wieku. Wiąże się to przede wszystkim z wykorzystaniem wspomnianego już JL, wydanego w 1241 przez króla Waldemara II, jako źródła w okresie prac przygotowawczych nad *Danske Lov*.

Opierając się głównie na porównawczych badaniach źródłowych i wynikających z nich ustaleniach Sechera i Iuula, którzy w swoich wydaniach DL z 1891, 1911 oraz 1949 roku wskazali między innymi na te postanowienia JL, które stały się podstawą do opracowania znacznej liczby artykułów tej absolutystycznej kodyfikacji, należy stwierdzić, że Kodeks Chrystiana V przejmował jeszcze około 150 postanowień *Jyske Lov*. Wynika z tego, że ponad 60% ogółu postanowień Prawa Jutlandzkiego Waldemara II, które, oczywiście w zmodyfikowanej z regu-

¹⁶ S. Iuul przyjął za podstawę, że rozstrzygnięcie w przypadku wątpliwym, powinno prowadzić do założenia, iż dane postanowienie DL nadal obowiązuje. Według niego w 1949 roku miało nadal zastosowanie w Danii około 312 artykułów *Danske Lov*.

¹⁷ D. Tamm, *Hvilke bestemmelser i Danske og Norske Lov er endnu gældende*, [w:] *Danske og...*, red. D. Tamm, s. 703–719.

ły formie językowej, wykorzystano jako źródło do około 230 artykułów *Danske Lov*¹⁸. Była to zatem niemała część postanowień JL, które w ten sposób, przetrwały okres Średniowiecza i nadal miały, dzięki temu, zastosowanie w prawie duńskim.

Można więc uznać, że unifikacja prawna w tym królestwie, której dokonano, wydając DL, oznaczała wprawdzie uchylenie ważności dotychczas obowiązujących praw, w tym również dzielnicowych, ale nie oznaczała bynajmniej ich całkowitego odrzucenia i tym samym zerwania z dotychczasową linią rozwojową oraz wcześniejszym dorobkiem rodzimej myśli i praktyki prawniczej.

Szczególnie istotnym jednak elementem świadczącym o postępowości i nowatorskim charakterze tego Kodeksu było, jak zostało wcześniej powiedziane, przyjęcie przez duńskiego prawodawcę generalnej zasady równości wszystkich wobec prawa. Wiązało się to między innymi z pominięciem tych, dotychczas obowiązujących przepisów prawa karnego, które były sprzeczne z zasadą formalnej równości wobec prawa. W DL znaleźć możemy wyrażoną *expressis verbis* zasadę, że wszyscy — bez względu na urząd, godność czy urodzenie — podlegają jednakowym karom za popełnione przestępstwa.

Trudno nie docenić znaczenia tego faktu, biorąc pod uwagę, że powszechnie przyjęło się wiązać początki wprowadzania tej zasady w nowożytnej Europie z francuską Deklaracją praw człowieka i obywatela z 1789 roku, w której art. 1 zapisano, iż „Ludzie rodzą się i pozostają swobodni i równi we względzie praw. Różnice społeczne mogą być oparte tylko na pożytku powszechnym”.

W rodzimej literaturze historyczno-prawnej panuje powszechnie pogląd, że zasadę formalnej równości obywateli wobec prawa zaczęto stosować w europejskich kodyfikacjach dopiero na przełomie XVIII i XIX wieku. Kodeksy, które pojawiły się w tym okresie, wyrastając w odmiennych warunkach historycznych (reformy absolutyzmu oświeconego z jednej strony, a wynik rewolucyjnego obalenia ustroju feudalnego z drugiej), oparte były na wspólnej konstrukcji praw podmiotowych, nawiązującej do doktryny prawa naturalnego i idei oświeceniowych. To, że przyjmowały one jednak za podstawę zasadę formalnej równości wobec prawa karnego, wynikało przede wszystkim z tego, że ich twórcy zaczęli realizować postulaty humanitarystów, którzy domagali się między innymi, by ustawa karna obowiązywała wszystkich jednakowo, a więc by wszyscy, bez względu na stan i urodzenie, podlegali równym karom.

Chrystian V nakazał poprzedzić swój Kodeks krótką przedmową. Zawarł w niej między innymi uwagi dotyczące nowych zasad prawnych przyjętych przez DL, określając nierzadko swój stosunek do rozwiązań istniejących dotychczas,

¹⁸ Zob. *Kong Christian den Femtis Danske Lov*, wyd. V.A. Secher, København 1878 (wznowienie 1891); por. *Kong Christian den Femtis Danske Lov*, wyd. V.A. Secher, København 1911 (reprint: 1929, 1934); *Kong Christian den V's Danske Lov af 15 april 1683*, wyd. S. Iuul, København 1949. W dalszej części pracy DL cytowane jest według tego ostatniego wydania z roku 1949. JL cytowane jest według edycji E. Kromana, S. Iuula; *Saanske og Jyske Lov*, wyd. E. Kroman, S. Iuul, København 1956.

które Kodeks odrzucił lub gruntownie zmodyfikował. Z fragmentu przedmowy dowiadujemy się, że opuszczono w Kodeksie wszystko to, „co mogłoby komuś wobec innych korzyść lub szkodę przynieść”, jako że „prawo winno być stanowione zgodnie z potrzebami wszystkich poddanych i być wobec wszystkich jednakowe i tak samo wobec wszystkich sprawiedliwe, tak aby nikt przez to prawo nie cieszył się jakąś korzyścią przed innymi”¹⁹.

Oczywiście nie budzi żadnych wątpliwości to, że wspomniana zasada, wyartykułowana w przedmowie do DL, miała charakter czysto formalny, a jej przyjęcie zdeterminowane było zwłaszcza przez przekształcenia ustrojowe, jakie zachodziły w Danii na początku drugiej połowy XVII wieku. Nie znaczy to jednak, co należy wyraźnie podkreślić, że ówczesne społeczeństwo duńskie stało się na skutek tej zasadniczej transformacji ustroju politycznego wolne od dotychczasowych podziałów na stany i inne grupy międzystanowe. Przeciwnie, z wielu postanowień DL wyłania się obraz społeczeństwa zbudowanego hierarchicznie. Niewątpliwie jednak, wprowadzenie bez przelewu krwi absolutyzmu w Królestwie, spowodowało pewne zmiany w układzie sił społecznych. Dokonywały się one wszelako stosunkowo powoli.

Ze współczesnych badań wynika ponadto, że szlachta stanowiła około połowy XVII wieku prawie 0,25–0,30% społeczeństwa²⁰, inne osoby uprzywilejowane (duchowieństwo, wyżsi urzędnicy, bogaci kupcy) 4,7%, pozostali mieszczenie 10%, chłopci 80%, inne grupy 5%²¹. Zresztą w Kodeksie w rozdziale 2 księgi 3 napisano o „osobach uprzywilejowanych”. Nie zostało natomiast świadomie użyte tam określenie „szlachta”.

Najważniejszym prawem, jakie dawało DL osobom wymienionym w tym rozdziale, było to, że mogły one posiadać własne dobra ziemskie oraz ziemie uprawiane przez chłopów — z wszystkimi wolnościami i przywilejami, jakie przysługiwały właścicielom tych dóbr. Te wolności i przywileje dawały ich posiadaczowi władzę zwierzchnią na danym obszarze. Obejmowała ona między innymi prawo karania własnych chłopów i wyznaczania sędziego prywatnego okręgu sądowego (*birk*) oraz prawo wyznaczania kandydata na urząd pastora (*ius patronatus*)²².

¹⁹ *Kong Cristian den V's Danske Lov af 15 april 1683*, wyd. S. Iuul, København 1949, przedmowa, pkt 19 i 20.

²⁰ Władysław Czapliński stwierdził, że szlachta duńska była wówczas stosunkowo nielicznym stanem i powołując się na szacunki duńskich historyków, przypomniał, że w połowie XVII wieku należało do niej około 1750 osób, stanowiąc 0,25% ogółu ludności; W. Czapliński, *Dzieje Danii nowożytnej (1500–1975)*, Warszawa 1982, s. 75; por. E.L. Petersen, *Frastandssamfund til rangs samfund*, København 1980, s. 267.

²¹ O. Degn, *Stænder og socialgrupper i Danske Lov*, [w:] *Danske og Norske Lov i 300 år*, red. D. Tamm, s. 36.

²² DL 3-2-2, 5-3-20. Autor w dalszej części pracy, powołując się na poszczególne artykuły Kodeksu, opiera się na przyjętej powszechnie w literaturze duńskiej praktyce, podając kolejno: księgę-rozdział-artykuł DL (na przykład zapis 1-1-1 oznacza: księga I, rozdział 1, artykuł 1); w przypadku podawania ponadto stron, na których można znaleźć poszczególne postanowienia Kodeksu, dotyczą one ostatniego wydania DL S. Juula z 1949 roku.

Prawa takie przysługiwały przede wszystkim szlachcie duńskiej, ale mogły je uzyskać również osoby nieposiadające szlachectwa, lecz uprzywilejowane przez króla. Prawa te przysługiwały również obcej szlachcie, pod warunkiem że udokumentowała swoje pochodzenie wobec króla i uzyskała od niego szlacheckie wolności i przywileje²³.

Wspomniane przywileje szlachty i innych osób, które uzyskały je od króla — jak prawo wyznaczania sędziego prywatnego okręgu sądowego czy prawo karania poddanych sobie chłopów — świadczą, że zasada równości wobec prawa, jak zostało powiedziane, miała w niektórych przypadkach *de facto* charakter formalny, chociaż jednocześnie Kodeks wyraźnie stanowi, iż „osoby posiadające władzę sądową w swoich dobrach mają stosować prawo obowiązujące w Królestwie w taki sposób, aby go nie nadużywać”²⁴. Nie można także pominąć faktu, że chłopci zamieszkujący w prywatnych okręgach sądowych mieli prawo składania apelacji do sądów wyższych.

Przechodząc do kolejnych cech wyróżniających Kodeks Duński Chrystiana V, należy podkreślić, że, biorąc pod uwagę czas powstania DL, miał on w porównaniu z innymi ówczesnymi prawami, jak zostało już zauważone, zdecydowanie humanitarny charakter. W poszczególnych przypadkach zamiast dotychczas stosowanej kary śmierci wprowadzono karę więzienia czy chłosty. Ograniczono też stosowanie tortur. Oceniając jako całość system i katalog kar przewidzianych w Kodeksie i porównując z prawami obowiązującymi w Danii do 1683 roku, należy stwierdzić, że w DL nastąpiło wyraźne zracjonalizowanie, ograniczenie i złagodzenie represji karnej²⁵. Te dwie ostatnie uwagi nie dotyczą jednak przestępstw przeciwko majestatowi królewskiemu i religii, za które DL przewidywało surowe kary, mające wyraźnie odstrasżający charakter.

Wśród okoliczności wyłączających bezprawność czynu w Kodeksie wymienia się i definiuje obronę konieczną²⁶. W kwestii okoliczności wykluczających winę, DL znosi lub ogranicza odpowiedzialność karną sprawcy w przypadku popełnienia czynu zabronionego przez małoletniego lub osobę chorą umysłowo²⁷. Na podkreślenie zasługuje również to, że Kodeks zrywa ze średniowieczną konstrukcją winy obiektywnej, określając w wielu przypadkach czyn nieumyślny jako niepodlegający karze²⁸. Ponadto w pewnych przypadkach usiłowanie, zmierzające do dokonania przestępstwa, karane było jak dokonane przestępstwo²⁹, w innych zaś kary za usiłowanie były mniejsze niż za przestępstwo w jego dokonanej

²³ DL 3-2-2, 3.

²⁴ DL 3-2-1.

²⁵ Na przykład pospolita kradzież, za którą według praw dzielnicowych wymierzana była zazwyczaj kara śmierci, obecnie zagrożona była chłostą; zob. DL 6-17-31.

²⁶ DL 6-11-11.

²⁷ Na przykład dzieci poniżej 15 lat nie powinny być karane z wyjątkiem zbrodni zabójstwa; zob. DL 1-24-9; por. DL 6-6-18, 6-6-19 i 6-19-10.

²⁸ Np. DL 6-11-1, 6-11-2, 6-11-3, 6-11-4 i 6-11-7.

²⁹ Np. DL 6-4-2, 6-6-22 czy 6-13-8.

postaci³⁰. Przestępstwo według Kodeksu mogło być popełnione zarówno przez działanie, jak i zaniechanie³¹.

Do elementów postępowych zawartych w prawie procesowym DL zaliczyć należy znaczne skrócenie i przyspieszenie postępowania oraz nałożenie na królewskich urzędników obowiązku występowania ze skargą w razie braku skargi uprawnionego oskarżyciela, w odniesieniu do przestępstw o charakterze publicznym.

Duże znaczenie dla realizacji zasady bezpieczeństwa prawnego miał rozwój instytucji zastępstwa procesowego oraz zapewnienie opieki prawnej zastępców tym, którzy sami nie mogli dochodzić i bronić swoich praw.

Istotne zmiany wprowadzono w Kodeksie także w zakresie dowodów, zrywając w zasadzie z legalną teorią dowodową i odrzucając instytucję współprzysiężników. Na uwagę zasługuje również rozwój środków zapobiegawczych oraz zmiany dotyczące egzekucji wyroków i apelacji do sądów wyższej instancji.

W odniesieniu do prawa prywatnego można stwierdzić, że DL zasadniczo gwarantowało Duńczykom wolność osobistą, zachowując jednak, choć w łagodnej formie, instytucję poddaństwa. Pewne ograniczenia, w zakresie do czynności prawnych, uzależnione były nie tylko od płci, wieku czy stanu umysłu, ale też od uczestnictwa w archaicznych instytucjach wspólnoty rodzinnej i ziemskiej wspólnoty wiejskiej.

O ile warunkiem ważności małżeństwa według DL było zawarcie go w Kościele, w obecności pastora, o tyle rozwiązanie małżeństwa, a właściwie przeprowadzenie świeckiego rozwodu toczyło się przed sądem, ale tylko w razie zaistnienia przyczyn ściśle określonych przez Kodeks.

Wyrazem postępu był również rozwój prawa opiekuńczego, a zwłaszcza dążenie do wyeliminowania nadużyć z tytułu sprawowania opieki. Twórcy Kodeksu zmierzali do tego przez nałożenie na władze miejskie obowiązku powoływania specjalnych nadopiekunów, którzy mieli sprawować nadzór nad wszystkimi osobami sprawującymi nad kimś opiekę.

Niewątpliwie poważnym osiągnięciem dotyczącym prawa zobowiązań było przyjęcie zasady swobody w zakresie formy zawierania umów, zdefiniowanej w postaci ogólnej normy prawnej.

Próbując szukać odpowiedzi na pytanie, jakie były przyczyny tego, że Dania — stosunkowo niewielki kraj na skraju kontynentu — mimo że przez wiele wieków tylko biernie podążała za europejskimi tendencjami, bez wnoszenia własnego wkładu do rozwoju tego prawa, stała się w istocie prekursorem i heroldem nowej ery prawodawstwa, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na zaistnienie określonych przesłanek społeczno-politycznych związanych z przeobrażeniami ustrojowymi w Królestwie w drugiej połowie XVII wieku oraz genezę tych zmian i ich skutki, szczególnie w zakresie wprowadzania nowych zasad, zwłaszcza w prawie sądowym na obszarze monarchii duńskiej.

³⁰ Np. DL 6-7-14 i 6-7-16.

³¹ Np. DL. 6-6-13, 6-8-7.

Bibliografia

- Bruun Chr., *Enevaeldens Indførelse i Danmark og Kongelovens Tilblivelse*, København 1887.
- Bruun Chr., *Et Bidrag til den rette Forstaaelse af Enevaeldens Indførelse i Danmark 1660*, „Historisk Tidsskrift” 5, 1880–1881, 2, s. 635–700.
- Czapliński W., *Dzieje Danii nowożytnej (1500–1975)*, Warszawa 1982.
- Danmarks Historie*, red. J. Danstrup, H. Koch, t. 8, oprac. G. Olsen, København 1964.
- Dansk Biografisk Lexikon*, wyd. C.F. Bricka, t. 10, København 1898.
- Dansk Biografisk Lexikon*, wyd. C.F. Bricka, t. 15, København 1901.
- Dansk Biografisk Lexikon*, wyd. C.F. Bricka, t. 19, København 1905.
- Degn O., *Stænder og socialgrupper i Danske Lov*, [w:] *Danske og Norske Lov i 300 år*, red. D. Tamm, København 1983, s. 35–63.
- Fenger O., *Romeret o Norden*, København 1974.
- Forarbejderne til Kong Krystian V. s Danske Lov*, wyd. V.A. Secher, Ch. Stöchel, t. 1–2, København 1891–1894.
- Fridericia J.A., *Adelsvaeldens sidste dage*, København 1894.
- Fridericia J.A., *Frederik III og Enevaeldens Indførelse*, „Historisk Tidsskrift” 5, 1886–1887, 6, z. 5, s. 715–817.
- Gaca A., *Danske Lov i Polen. Et rids af problemstillingen*, [w:] *Danske og Norske Lov i 300 år*, red. D. Tamm, København 1983, s. 405–416.
- Gaca A., *Kodeks Duński króla Chrystiana V z roku 1683*, Toruń 1992.
- Gaca A., Jagielski A., *Wprowadzenie absolutyzmu w Danii i wydanie „Prawa królewskiego” (Kongeloven) w roku 1665*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 51, 1999, s. 431–443.
- Holtze F., *König Christian’s V Dänisches Gesetz als Vorbild für die preussische Justizreform 1713*, Schriften Vereins für die Geschichte Berlins, Berlin 1893, z. 30.
- Iuul S., *Forelaesninger over Hovedlinier i Europaeisk Retsudvikling fra Romeretten til Nutiden*, København 1970.
- Iuul S., *Kodifikation eller Kompilation? Christian V’s Danske Lov paa baggrund af aeldre Ret*, København 1954.
- Juristforbundets Lovsamling*, red. E. Harboe-Jepsena, København 1973.
- Kong Christian den Femtis Danske Lov*, wyd. V.A. Secher, København 1878 (wznowienie 1891).
- Kong Christian den Femtis Danske Lov*, wyd. V.A. Secher, København 1911 (reprint: 1929, 1934).
- Kong Christian den V’s Danske Lov af 15 april 1683*, wyd. S. Iuul, København 1949.
- Kongeloven*, [w:] *Danske Forfatningslove 1665–1953*, wyd. J. Himmelstrup, J. Møller, København 1970, s. 61–72.
- Latkin V.L., *Zakonodatelnye kommissii v Rosii v XVIII stoletii*, Petersburg 1887.
- Petersen C., *Anvåndningen af dansk och svensk rätt i Peter den stores lagkommission, 1720–1725*, [w:] *Danske og Norske Lov i 300 år*, red. D. Tamm, København 1983, s. 369–404.
- Petersen E.L., *Frastandssamfund til rangs samfund*, København 1980.
- Saanske og Jyske Lov*, wyd. E. Kroman, S. Iuul, København 1956.
- Schultz Danmarkshistorie*, t. 3, København 1949.
- Tamm D., *Hvilke bestemmelser i Danske og Norske Lov er endnu gældende*, [w:] *Danske og Norske Lov i 300 år*, red. D. Tamm, København 1983, s. 303–321.
- Wagner W., *Danske Lov og dansk lovgivning i europæisk ramme*, [w:] *Danske og Norske Lov i 300 år*, red. D. Tamm, København 1983, s. 207–254.

King Christian V's Danish Code (*Danske Lov*) of 1683: Its role in the history of the European codification of the modern age

Summary

The Code of King Christian V (*Danske Lov*) issued in 1683 definitively abolished the previous particularism, introducing unity of law throughout the Danish monarchy. Many historians argue that the creation of the DL represented the greatest and most permanent work of the absolute Danish monarchy, introduced at the beginning of the second half of the 17th century. Until then, Denmark had no uniform law, which was getting increasingly burdensome. For this reason, King Frederick III, when implementing the actual changes to the political system and establishing the new legal principles for the organisation of the state, was forced to make efforts to transform the existing judicial law, limiting in particular the privileged positions of the nobility in this area. The DL was based almost exclusively on the domestic legal tradition, although in isolated cases it is possible to speak of borrowings from foreign laws, including Swedish, Norwegian, German, French, and Roman law. The DL was therefore an excellent basis for the further development of Danish law. Furthermore, its value can be evidenced by the fact that most of its provisions remained in force for roughly 200 years and a number of them remain in force today and are applied by Danish courts. In many respects, King Christian V's Danish Code was ahead of its time, introducing principles that were not popularised in Europe until the codifications of the Age of Enlightenment. The unification of law throughout the state, the pursuit of comprehensiveness (hence, *inter alia*, the high regard in which the DL was held by the founder of the modern concept of codification, Jeremiah Bentham), the break with the relics of statehood in criminal law and the adoption of the principle of equality of all before the law, the guarantee of personal liberty to the Danes, its humanitarian character in comparison with other laws of the time, and the considerable shortening and acceleration of procedural proceedings constitute only some of the features of this outstanding monument to Danish legal thought. A point that is often made is that the DL was drafted in simple, clear language that everyone could understand, so that everyone could read it without difficulty. This made the applicable law more accessible, providing an additional guarantee of legal security.

The interest in and high approval of the Code, also outside Denmark, can be evidenced by attempts to use some of its provisions as models for the development of domestic law, including in Russia, Prussia, and Poland.

Keywords: code, unification of the law, codification work, principle of equality before the law, shortening court proceedings, binding force.